www.kurdistannet.org
1-5-2006 0:40 بەکاتی ناوەندی ئەوروپا

ئەریّ کریکارانی جیهان بۆ یەکناگرن!؟ ... عەتای مەلا کەریم

بەریتانیا

ئەوکاتەی مارکس و ئەنگڵس مانیفێستی کۆمۆنیستیان بڵاوکردەوەو جاری شۆڕشی پرۆلیتاریایان دا زۆربەی خەڵکی جیهان بە شێتی دەزانین. تەنانەت مارکس هەتا لەتەمەندا بوو ئەو کتێبانەی کە بە هەزار کولەمەرگی بڵاوی دەکردەوە کەم کەس دەی کرین و بێبازاڕ بوون. تەنها 11 کەس وەدوای تەرمی گەورە سەرکردەی پرۆلیتاریا کەوتن و لەسەر گڵکۆکەشی ئەنگڵسی هاوڕێی دڵسۆزی ووتی: تۆ لەوەدا کە زۆرترین کەس ڕقی لێت بوو یەکەمەت هێنا بوو بەڵام ئێستا دڵنیام ملیۆنان بۆت بەداخەوەن. لەڕاستیدا قسەکەی ئەنگڵس وا دەرچوو، مارکس بوو بە بەناوبانگترین فەیلەسوفی جیهان و خۆشەویستی کرێکاران و چەوساوەکانی جیهان.

ئەوەی ئێستا جێگای پرسیارە ئەوەیە کە بۆچی کرێکارانی جیهان یەکیان نەگرت؟ ئایا هۆکارەکەی ئەوەیە کە مارکس بەهەڵەدا چوو بوو لە شیکارکردنی ڕژێمی سەرمایەداریدا، یان سەرمایەداری چووەتە قۆناغێکی تایبەتەوە کە مارکس دەرکی پێنەکردووە؟ ئایا کرێکاران خەتای خۆیانەو هوشیاری خۆیان لەدەست داوە، یان دەوڵەتە سەرمایەدارییەکان توانیویانە مێشکیان سڕبکەن؟ ئایا سەرمایەداری لە وڵاتە پیشەسازییە پێشکەوتووەکاندا ئیتر چی دیکە عەیبی نییەو شۆڕشی پرۆلیتاری پێویست ناکات؟ لەڕاستیدا لە ڕۆژگاری ئەمرۆشماندا هیچ باس و لێکۆڵینەوەیەکی سۆسیۆلۆجی و ئابوری و کریمینۆلۆجی نییە کە بەشیکی زۆری بۆ بیرو بۆچون و لێکۆڵینەوەکانی مارکس دابین نەکرێت. ژمارەیەکی زۆری پرۆفیسۆرو پسپۆڕانی زانکۆکان خۆیان بە مارکسیەکی توندو تۆڵ دەزانن. سەرمایەداری هەر سەرمایەدارییە و هەموو کەس لەسەر ئەوە کۆکە کە سیستمێکی ناعادیلانەیە تەنانەت بە ئەفسەری پۆلیس و مەلاو قەشەشەوە، بەڵام کەم کەس ئێستا ئەگەری شۆڕشێکی کرێکاری بە نزیک یان بە چاوەڕوان کراو دەزانێت.

مارکس پلانی ئەوەی دانابوو کە شەش کتێب بنوسێت لەسەر سەرمایەداری و وەک شەش بەشی کتێبی سەرمایە بڵاوی بکاتەوە. لەڕاستیدا تەنها سێ کتێبی نووسی و سێ کتێبەکەی دوایی کە بڕیار بوو لەسەر دەوڵەت، بازرگانی جیهانی و بازاڕی جیهانی بینوسێت هەرگیز نەنوسران. هیوجس (2003:25) واباس دەکات کە ئەوەی لە سێ بەرگی یەکەمی کتێبی سەرمایەدا هاتووە هەموو ئەو بابەتانەی لەخۆگرتووە کە مارکس بۆ سێ کتێبی یەکەم لە نیازیدا بوو، بەڵام لە ماوەی ژیانی خۆیدا تەنها یەکەم بەرگ بڵاوکرایەوە.

مارکس هێندە دەستخەتی ناخۆش بوو کە لەدوای مردنی تەنها ئەنگڵسی هاوڕێ و هاوکاری و جێنیی هاوسەری دەیانتوانی دەستنوسەکانی بخوێننەوە؛ ڕەشنوسی ئەو فەیلەسوفە گەورەیە زیاتر لە شەڕە پشیلەیان دەکرد وەک لە نوسراو! لەڕاستیدا دوای مردنی مارکس ئەنگڵس هەر بە فریای ئەوە دەکەوت وەڵامی نامەو پەیوەندی خەڵک بداتەوە لەسەر مارکس؛ کە ئەوکاتە ناوبانگی زیاتر بڵاو دەبووەوە. مامۆستایەکی زانکۆی لانکاستەر ووتی: مارکس تا خۆی مابوو کەم کەس گرنگی پێدەدا، بە کولەمەرگی ژیاو بە کولە مەرگیش سەری نایەوە، بەڵام دوای مردنی سەرمایەدارەکان بۆیان بوو بە خێرو بەرەکەت؛ هێندەیان قازانج لە چاپکردنی کتێبەکانی خستە تەنکەی گیرفانەوە. پێدەچێت هەر بە لێکدانەوەی نوسراوەکانی ئەویش سەرمایەدارییان وا تۆکمە کردبێت کە ناکەوێت.

لەڕاستیدا 'تیۆرییەکانی زێدە بەها' کە مارکس لە شێوەی دەستنوسدا بەجێی هێشتبوو 20 ساڵی ڕەبەق دوای مردنی لەلایەن کاوتسکییەوە پاکنوسکراو بڵاوکرایەوە.

بەمجۆرە تەمەنی کورتی مارکس و ژیانی پڕ لە کولەمەرگی و هەژاری بواری ئەوەی پێنەدا کە ئەوەی مەبەستی بوو بیخاتە سەر کاغەز. لەڕاستیدا ئەوەشی کە نوسراوەو بڵاو کراوەتەوە ژمارەیەکی کەمی مارکسی و خۆ بە مارکسی زانەکان وەک دەقی ئەسڵی خوێندویانەتەوە!

مارکس تا خۆی لە تەمەندا بوو دوای هەر ڕوداوێک یان گۆڕانکارییەک جارێکی دیکە بە مانیفێستدا دەچووەوە. باشە ئەی دوای مردنی؟ خۆ مارکس نەیووتووە من پێغەمبەرێکی دیکەم و هەرچیەکم ووتووە وەک خۆی بیلێنەوە و بیپەرستن. ئەی گوایە جیهان لە ساڵی 1883ەوە تا 2006 هیچ گۆڕانکاری بەسەردا نەهاتووە؟ پێویستە دان بەو ڕاستییەدا بنێین کە هیچ کەس وەک مارکس نەیتوانیوە تان و پۆی ڕژێمی سەرمایەداری بپێوێت و ووردەکارییەکانی شیبکاتەوە. بەڵام خۆ مرۆڤیش مافی خۆیەتی بپرسێت: ئەرێ بۆ کرێکارانی جیهان یەکناگرن؟

ئەوکاتەی مانیفێستی پارتی کۆمۆنیست بڵاو بووەوە ئەگەری شۆڕشێکی کرێکاری لەلای ئەوان زۆر نزیک بوو. بەڵام ئەو شۆڕشە کرێکارییە هەرگیز لە وولاتە پیشەسازییە پێشکەوتووەکاندا بەرپا نەبوو؛ بێجگە لە تەمەنی کورتی کۆمۆنەی پاریس و چەند ڕاپەڕینێکی دیکە کە هەرگیز نەبووە هۆی دامەزراندنی سۆشیالیزم. ئەوەش کە لە ڕوسیا ڕویدا بێگومان شۆڕش بوو، شۆڕشێکیش بوو کە لەلایەن کرێکاران و ڕەنجدەرانەوە بەرپاکرا بەڵام کەمکەس دەرەنجامەکەی بە سۆشیالیزم دەزانێت. لەڕاستیدا لینین شۆڕشگێڕێکی پشودرێژو جەربەزە بوو، بەڵام پێناچێت بووبێتە تەواوکەری ڕێبازەکەی مارکس؛ جا ئیتر لەبەر نەبوونی بواری گونجاو بووبێت بە هۆی سەرقاڵ بوونییەوە بە کاری شۆڕش و حیزبایەتییەوە یان هەر هۆیەکی دیکە.

بەرپانەبوونی شۆڕشی پرۆلیتاری لە ئەوروپاو جیهانی خۆرئاوا لەدوای شۆڕشی ئۆکتۆبەر گەلێک پرسیاری ووروژاند. چەندەها لێکۆڵینەوەی جیا جیای لەسەر کراوە بەڵام تارادەیەکی زۆر هەر بە لێڵی ماوەتەوە. گرامشی دەڵێت هۆکارەکەی ئەوەیە کە لە ڕوسیا چینی ناوەند نەبوو بەڵام لە ئەوروپا چینی ناوەند هەیەو زۆریش خاوەن قورسایییە. لەڕاستیدا مارکس وای پێشبینی دەکرد چینی ناوەند بە زووی بتوێتەوە. ئەو ووتی چینی ناوەند لە کێشمەکێشی نێوان پرولیتاریاو بورژوازیدا خۆی دەوتوێتەوە؛ یان ئەوەیە دەبێت سەربکەون بەرەو ڕیزی بورژواکان یان ئەوەیە دەبێت بێنە خوارەوە بۆ ناو چینی کرێکار. مێژوو پێچەوانەی ئەوەی سەلماند. ئەمڕۆ چینی ناوەند چینێکی خاوەن نفوزو قورسایییە. گرامشی ووتی سەرمایەداری گەیشتۆتە قۆناغێک کە بەتەواوی کۆنترۆڵی کردووە بەسەر هزرو مێشکی خەڵکیداو، بە ووتەی ئەو، چینی کریکار ئەمڕۆ کەوتۆتە شوێنی سەرئاویلکەو بەداوی کورتانی دەجاڵ کەوتووە. گرامشی لەگەڵ ئەوەشدا لەو باوەڕەدابوو کە ئەگەری ئەوە هەیە کرێکاران زاڵبن بەسەر خۆپەرستی و خۆویستیداو ئەگەری شۆڕشێکی کرێکاری هێشتا هەر بوونی هەیە.

ئەمڕۆ کرێکاران لە وولاتە پیشەسازییە پێشکەوتووەکانداو ڕونتربڵێین لە ئینگلتەرەدا، کە یەکەم وڵاتی پیشەسازی بووە لە جیهاندا چاوەڕوانن کار تەوا بێت و چەند بیرەیەک هەڵقوڕێنن بەدەم سەیرکردنی یارییەکانی دووگۆڵییەوە! ئایا هەرگیز بەبیریاندا دێت شۆڕشی کرێکاری بەرپا بکەن؟

کۆمەڵە لاوێکی جولەکەی ئەڵمانی کە لە جینۆسایدی هیتلەر دەربازبووبوون و ئاوارەی ئەمریکا بووبوون و بە قوتابخانەی فرانکفۆرت ناسرابوون لەو باوەڕەدا بوون کە تازە ئەگەری شۆڕشێکی پرۆلیتاری نەماوەو تەنها بواری ئەوە هەیە کە شۆڕشێکی ڕۆشنبیری بەرپابکەین بۆ ئەوەی کرێکاران زاڵ بن بەسەر گیانی خۆپەرستی تاکە کەسداو گیانی لەخۆبوردن دروست ببێت. بەڵام ئایا تاک بە تاکی ئەو خەڵکە قەناعەتی پێدەکرێت؟

قوتابخانەی فرانکفۆرت ڕەخنەی ئەوە لە مارکسیزم دەگرن کە ڕۆڵی تاکەکەسی بەتەواوی ژێر پێ خستووەو تەنها جەختی لەسەر هۆکارە ئابورییەکان کردۆتەوە.

شایانی باسە مارکس هەر ئەوەندەی من و تۆ سۆشیالیزمی بینیوە. ئەو بە لێکدانەوەی هۆکارەکانی بەرهەمهێنان و پەیوەندیەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و چۆنێتی ئاوەژوکردنەوەیان بیرۆکەی سۆشیالیزمی دارشت. بەلاّم ئایا ئەو سۆشیالیزمە هەرگیز بوونی دەبێت؟ ئایا ئەگەر ئێستا مارکس لەژیاندا بمایە چۆن رژێمی سەرمایەداری هەلّدەسەنگاندو هەنگاوی داهاتوی چۆن دەستنیشان دەکرد؟

parsendow@hotmail. com
www. knowledgesource. blogspot. com

کەلّک لەم سەرچاوانە وەرگیراوە:

Hughes، .J ، A. et al. (2003) Understanding Classical Sociology. 2nd ed. London: SAGE Publications.

بابەت و وانەکانی خوێندنی بەشی کریمینۆلّۆجی لە پەیمانگای لانکەشێری خۆرهەلاّت بۆ خوێندنی بالاّ-سەر بە زانکۆی لانکاستەر.